

Paolo Giordano

Negre i plata

PAOLO GIORDANO

Negre i plata

Traducció de Teresa Muñoz Lloret

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *Il nero e l'argento*

© 2014 Paolo Giordano

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).

Tots els drets reservats.

Primera edició: març del 2015

© de la traducció: Teresa Muñoz Lloret, 2015

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.

Pedro i Pons, 9-11, 08034 Barcelona

info@grup62.com

grup62.com

Fotocomposició: Víctor Igual

Imprès a Limpergraf

DIPÒSIT LEGAL: B. 4.227-2015

ISBN: 978-84-297-7431-3

LA SENYORA A.

El dia del meu trenta-cinquè aniversari la senyora A. va renunciar tot de sobte a l'obstinació que a parer meu la caracteritzava més que cap altra qualitat i, ajaguda en un llit que començava a semblar desmesurat per al seu cos, va abandonar finalment el món que coneixem.

Aquell matí havia anat a l'aeroport a recollir la Nora, que tornava d'un breu viatge de feina. Tot i que ja érem en ple desembre, l'hivern trigava i les monòtones extensions de terreny a banda i banda de l'autopista estaven emblanquides per una fina capa de boira, com si volgués simular una neu que no es decidia a caure. La Nora va contestar al telèfon, no va parlar gaire, sobretot escoltava. Va dir entesos, d'acord, així doncs dimarts, i va afegir una de les frases que l'experiència ens proporciona per defugir, en cas de necessitat, la falta de paraules adequades:

—Potser ha estat millor així.

Vaig entrar a la primera àrea de servei perquè pogués baixar del cotxe i caminar sola vers un punt indefinit de l'aparcament. Plorava silenciosament, tapant-se la boca i el nas amb la mà dreta. Una de les innombrables coses que

he après sobre la meva dona en deu anys de matrimoni és la mania d'aïllar-se en els moments de dolor. Es torna sobtadament inaccessible, no permet que ningú la consoli, m'obliga a estar-me allà, com un espectador inútil del seu sofriment —una esquivesa que alguna vegada he confós amb una manca de generositat.

Durant la resta del trajecte vaig conduir més a poc a poc, em semblava una forma raonable de respecte. Vam parlar de la senyora A., evocant alguna anècdota del passat, tot i que de fet no es tractava d'autèntiques anècdotes —no en teníem, d'ella—, sinó més aviat de costums, costums tan arrelats a la nostra vida familiar que resultaven gairebé mítics: la puntualitat amb què cada matí ens informava sobre l'horòscop que havia sentit a la ràdio mentre nosaltres encara estàvem mig adormits; la manera que tenia d'apropiar-se d'algunes zones de la casa, sobretot de la cuina, fins al punt que sentíem la necessitat de demanar-li permís per obrir la nostra pròpia nevera; les màximes amb què frenava allò que segons ella eren complicacions inútils creades per nosaltres mateixos, que érem com criatures; el seu pas marcial, masculí, i finalment aquella gasiveria incorregible, te'n recordes de la vegada que ens vam oblidar de deixar-li diners per anar a plaça?, va buidar el pot de les monedes, i se'n va endur fins a l'últim cèntim.

Al cap d'una estona de silenci, la Nora va afegir:

—Però quina dona! La nostra Babette. Sempre tan atenta. Fins i tot aquesta vegada ha esperat que jo tornés.

No li vaig voler fer notar que m'acabava d'excloure expeditivament del quadre global, ni vaig tenir el coratge de confessar-li el que estava pensant en aquell mateix moment: que la senyora A. havia esperat el dia del meu aniversari per anar-se'n. Tots dos ens estàvem fent a mida

una consolació petita, personal. Davant la mort d'algú no pots fer més que buscar atenuants, atribuir al difunt una darrera atenció que ens ha volgut reservar justament a nosaltres, ordenar les coincidències segons un pla de significats. Però avui, amb la fredor inevitable de la distància, em costa creure que hagués estat veritablement així. El sofriment havia dut la senyora A. lluny de nosaltres, de tothom, molt abans d'aquell matí de desembre, l'havia obligada a caminar fins a un racó de món apartat —de la mateixa manera que la Nora s'havia allunyat de mi a l'àrea de servei de l'autopista— i des d'allà dalt se'ns girava d'esquena.

Li dèiem així, Babette, i el motiu ens agradava perquè suggeria una pertinença i a ella li agradava perquè era del tot seu i sonava com una carícia, amb aquella cadència francesa. Em penso que l'Emanuele no en va entendre mai el significat, potser un dia toparà casualment amb el conte de Karen Blixen, o més probablement amb la pel·lícula, i aleshores ho relacionarà. No obstant això havia acceptat de bon grat que la senyora A. s'hagués convertit en Babette a partir d'un moment donat, la *seva* Babette, i sospito que associava aquell sobrenom, per assonància, a les seves *ciabatte*, les sabatilles que la seva tata es posava en el moment d'entrar a casa i deixava ben endreçades al costat de l'arca al final de la jornada. Quan, constatada la condició miserable de les soles, la Nora n'hi havia procurat un parell de noves, les va confinar al traster i no les va estrenar mai. Era la seva manera de funcionar, no modificava mai res, tot al contrari, s'oposava als canvis amb cos i ànima i, malgrat que la seva tossuderia resultava còmica,

fins i tot a vegades estúpida, no puc negar que ens agradava. En la nostra vida, la vida de la Nora, la meva i la de l'Emanuele, que en aquella època semblava cada dia més revolucionada i oscil·lava perillosament com una planta jove al vent, ella era un element estable, un recer, un arbre antic amb el tronc tan ample que no aconseguies circumdar ni amb tres parells de braços.

Es va convertir en Babette un dissabte d'abril. L'Emanuele ja parlava, però encara seia a la trona, així que devia haver passat fa cinc o sis anys. La senyora A. havia insistit mesos i mesos que anéssim a dinar a casa seva, almenys una vegada. La Nora i jo, experts a declinar les invitacions que tinguessin encara que només fos vagament un regust de reunió familiar, l'havíem defugida durant molt temps, però la senyora A. no es desanimava fàcilment i cada dilluns la trobàvem disposada a renovar el convit per al cap de setmana següent. Ens vam donar per vençuts. Vam conduir fins a Rubiana en un estat d'estranya concentració, com disposats a fer una cosa poc espontània que requeriria un esforç important. No estàvem acostumats a seure a taula amb la senyora A., encara no: no obstant l'assiduïtat, entre nosaltres regia una relació implícitament jeràrquica segons la qual, en tot cas, ella es quedava dreta, enfeïnada, mentre nosaltres menjàvem i discutíem de les nostres coses. Fins i tot pot ser que en aquella època encara no ens tractéssim de tu.

—Rubiana —havia dit la Nora, mentre es mirava perplexa els turons poblats de boscos—, imagina't passar tota la vida aquí.

Havíem visitat el pis de tres habitacions on la senyora A. passava la seva solitària viudetat i ens havíem desfet en compliments excessius. Les notícies que teníem del seu

passat eren poques —la Nora sabia alguna cosa més que jo— i, en no poder atribuir un sentit afectiu al que vèiem, l'ambient ens va semblar ni més ni menys que el d'una casa inútilment pomposa, una mica kitsch i molt polida. La senyora A. havia parat la taula rodona del menjador de manera impecable amb la vaixella bona i els coberts de plata ben alineats damunt d'unes tovalles de flors i unes grans copes amb el rivet daurat. El dinar, vaig pensar, semblava un pretext per justificar l'existència d'aquell servei de taula, que evidentment feia anys que no usava.

Ens havia seduït amb un menú estudiat de manera que confegís una síntesi de les nostres preferències: una sopa de farro i lleties, escalopes marinades, fonoll gratinat amb una beixamel lleugeríssima i a més a més una amaniada de fulles de gira-sol collides per ella mateixa, tallades en juliana i condimentades amb mostassa i vinagre. Encara recordo cada plat i la sensació física d'anar abandonant gradualment la rigidesa inicial per rendir-me davant d'aquelles carícies culinàries.

—Com la Babette! —va exclamar la Nora.

—Com qui?

Llavors li vam explicar la història, i la senyora A. es va emocionar en escoltar-la, en imaginar-se ella mateixa en el lloc de la cuinera que havia deixat el Cafè Anglais per anar a servir dues fadrines velles i que al cap d'un temps s'havia gastat tots els estalvis per preparar-los un àpat inoblidable. Es va tapar els ulls amb el davantal i tot seguit es va girar d'esquena, fent veure que arranjava alguna cosa.

Van passar anys abans que la tornés a veure plorar, però aquesta vegada no d'alegria, sinó de terror. En aquell moment ja teníem prou intimitat perquè no se sentís incòmoda quan li vaig agafar la mà i li vaig dir:

—Tu te'n pots sortir. Molta gent es deixa abatre, però tu coneixes la malaltia perquè ja l'has afrontada una vegada. Ets prou forta.

I ho pensava de veritat. Després, vaig veure com es desintegrava tan de pressa que no vam tenir ocasió d'un comiat satisfactori, ni tan sols el temps de trobar les paraules adequades per poder-li expressar el que havia significat per a nosaltres.

L'OCELL DEL PARADÍS (I)

El final va ser ràpid, i havia estat anunciat per un presagi, o com a mínim és d'això que la senyora A. es va voler convèncer els últims mesos, com si un advertiment pogués donar sentit al que era una simple desgràcia.

A les acaballes de l'estiu, un any i mig abans del seu funeral, està treballant a l'hort del darrere del seu bloc de pisos. Arrenca les mongeteres ara ja inútils per fer espai a les cols de Milà, quan un ocell s'atura prop seu, damunt d'una de les pedres que delimiten el rectangle del seu tros.

La senyora A., ajupida sota els seixanta-vuit anys que encara la sostenen, es queda quieta per no espantar-lo, mentre l'ocell li dirigeix una mirada escrutadora. No n'ha vist mai cap d'igual. Les dimensions són aproximadament les d'una garsa, però el color del tot diferent: sota el cap despunten uns flocs groc llimona que acaben al pit i es perden entre el plomatge blau del dors i de les ales, i té una llarga cua de plomes blanques, com filaments de cotó arrissats al capdavall en forma d'hams de pesca. No sembla torbat per la presència humana, ben al contrari, la senyora A. té la impressió que s'ha anat a posar justament allà perquè ella el pugui admirar. El cor li comença a bategar amb força, no s'explica per què, els genolls gairebé

cedeixen. Li passa pel cap que pot pertànyer a una rara espècie tropical, molt preuada, i que vés a saber si no deu haver fugit de la gàbia d'un colleccionista: no hi ha exemplars d'aquella mena a la zona de Rubiana. De fet, pel que sap, a Rubiana no hi ha ni tan sols colleccionistes d'animals.

Amb un moviment brusc l'ocell doblega el cap cap a una banda i es comença a picotejar una ala amb el bec. Els seus moviments tenen un què de maliciós. No, no de maliciós, no exactament, quina és la paraula... superb, això mateix. Acabada la neteja torna a clavar els ulls negríssims directament als de la senyora A. Les ales adherides al cos tremolen uns instants, el pit s'infla en dos respirs molt lents. Finalment, saltant des de la pedra sense fer soroll, arrenca el vol. La senyora A. en segueix la trajectòria, tapant-se el sol amb una mà. Se'l voldria continuar mirant, però l'ocell desapareix ben aviat entre les alzines del terreny veí.

De nit, havia somiat la trobada amb aquella mena de papagai. Quan m'ho va explicar estava al punt àlgid de la malaltia, i en aquell moment resultava impossible distingir els elements objectius dels falsos o dels que eren fruit de la simple suggestió. Però em penso que sí que és veritat que, aquell matí, la senyora A. va buscar una imatge de l'ocell al llibre sobre la fauna de la vall de Susa que tenia a casa, perquè el llibre me'l va ensenyar. I sens dubte és veritat que, en no trobar-la, va decidir recórrer al seu amic pintor, un apassionat de l'ornitologia, perquè em va reproduir la crònica d'aquella visita amb tot detall.

De la naturalesa de la seva relació amb el pintor no

n'he acabat d'entendre mai gran cosa. No era propensa a parlar-ne, potser per pudor, perquè era un artista conegut —sens dubte la persona més cèlebre que continuava veient després de la mort d'en Renato— o bé simplement per una qüestió de zel. Sé que de tant en tant cuinava per a ell o li feia alguns encàrrecs, però essencialment era una mena de dama de companyia, una amiga amb qui passar l'estona d'una manera casta. Tinc la impressió que es veien més del que explicava. Cada diumenge, després de missa, la senyora A. l'anava a trobar i s'estava allà fins a l'hora de dinar. La torre del pintor, amb uns faigs altíssims que la cobrien i el roig intens de la façana, era només a tres minuts en cotxe o a deu caminant de casa seva, al llarg d'un camí asfaltat en forma de mitja circumferència.

El pintor era un nan: ella no tenia cap mania de referir-s'hi així, ben al contrari, pronunciava aquella paraula amb un matís de satisfeta crueltat. Al cap de tants anys, em va confessar, no havia deixat de tenir pensaments estúpids a propòsit d'ell, per exemple es continuava preguntant com devia ser això de no tocar mai a terra amb els peus quan estaves assegut. I sempre li mirava les mans, aquells dits rabassuts i una mica ridículs i, tanmateix, capaços de produir meravelles. Era l'únic home que la senyora A. podia permetre's de superar en alçada amb el seu metre seixanta escàs, però l'home traspuava una fascinació tan àmplia i densa que sempre i en tot moment era ella qui se sentia superada. El fet d'anar-lo a veure, seure al saló convertit en taller, entre pintures i marcs, la retornava a l'època en què en Renato volia que l'acompanyés a remenar soterranis i golfes a la recerca de qualsevol objecte estrany i abandonat.

—Deu haver estat una puput —va mirar d'endevinar el pintor aquell matí de finals d'agost.

Era sorrut i últimament havia empitjorat molt, però la senyora A. s'havia acostumat a no fer-ne gaire cas. Temps enrere, em va dir, la torre era un anar i venir de galeristes, amics i noies nues que posaven. Ara només hi feien cap quatre senyores, que feien torns per tenir-ne cura, eren estrangeres i cap d'elles prou guapa per ser immortalitzada en una tela. La senyora A. sabia que el pintor es passava quasi tot el dia pensant en el passat, que ja gairebé no pintava, que s'estava sol. Exactament com ella.

—Que es pensa que no sé com és una puput! No hi té res a veure —li havia rebutat seca.

D'un saltiró, el pintor havia baixat de la butaca i, en direcció a l'habitació del costat, s'havia fet fonedís. La senyora A. s'havia posat a inspeccionar el saló amb la mirada, com si no se'l sabés de memòria. El seu quadre preferit era a terra, inacabat. Representava una dona nua asseguda en una taula, amb uns pits bonics, a penes divergents, els mugrons amples d'un rosa molt més intens que la pintura de l'entorn. Al seu davant, quatre préssecs d'un roig flamejant i un ganivet amb el qual segurament tenia intenció de pelar-los. Però no ho feia. Restava eternament immòbil, esperant el moment propici.

—Era el seu quadre més bonic. Doncs bé, aquell dia l'havia acabat davant meu, en mitja hora. M'havia dit: «Has vingut amb aquell cotxe que tens? Aleshores te'l pots endur». Ho va fer per compassió, segur. Si l'hi hagués demanat no me l'hauria donat. Però va entendre de què anava la història. Abans que ningú, abans que els metges. Ho havia entès gràcies a l'ocell. Va tornar al saló amb una carpeta de pell i la va deixar oberta damunt les meves cames. «És aquest?», va dir. El vaig reconèixer de seguida, amb aquelles plomes blanques plegades al darrere. Ell no

n'havia vist cap des de feia anys, com a mínim des del setanta-u. Es pensava que havien desaparegut. I en canvi l'ocell del paradís havia vingut justament fins a mi. En diuen així, l'ocell del paradís, però du infortuni. Li vaig dir: «Ja som vells, nosaltres dos. Què ens pot fer l'infortuni?». Imaginem-nos que hagués trencat un mirall uns dies enrere. Oh, i el pintor es va enfurismar. «Deixa't estar de miralls! —criava—. Aquest ocell porta la mort!».

Una vegada vaig preguntar a la Nora si havia cregut mai seriosament en la història del presagi. Em va tornar la pregunta:

—I tu?

—Òbviament, no.

—Doncs bé, jo òbviament, sí. Em penso que això sempre serà una diferència entre nosaltres.

Era un vespre cap al tard, l'Emanuele dormia i nosaltres endreçàvem la cuina amb calma. Havíem deixat damunt la taula una ampolla de vi, gairebé a la meitat.

—Què trobes a faltar més d'ella? —vaig dir.

La Nora no va haver de pensar-hi gaire, és evident que havia meditat la resposta.

—Trobo a faltar la manera amb què ens encoratjava. La gent és molt poc generosa a l'hora de donar coratge. Només es volen assegurar que en tinguis menys que ells.

—Va dubtar una estona llarga. Mai no acabo de tenir clar si les seves pauses són espontànies, o bé si les mesura d'una en una, com una actriu.— Ella, no —va afegir—, ella sempre estava a favor nostre.

—No m'has explicat mai de què parlàveu aquella època que feies llit.

—Tant parlàvem?

—I tant.

La Nora va fer un glop de vi directament de l'ampolla. Només es permet el luxe de ser mal educada als vespres, quan estem sols, com si el cansament i la intimitat li disminuïssin les inhibicions. Una marca d'un vermell fosc se li va quedar enganxada als llavis.

—Era ella qui parlava —va dir—, jo l'escoltava. Em parlava d'en Renato, el feia sortir en cada conversa, com si encara fos viu. Estic segura que quan era sola a casa se li dirigia en veu alta. Em va confessar que encara parava taula per a ell, al cap de tants anys. Sempre he pensat que era molt romàntic. Romàntic i una mica patètic. Però tot el que és molt romàntic també és una mica patètic, oi?

Perseveràvem en converses d'aquesta mena, la Nora i jo, gairebé cada vespre, sobretot els primers mesos després de la mort de la senyora A. Era l'estratègia que havíem establert justament per no deixar-nos vèncer per la incertesa: hi tornàvem una vegada i una altra, per diluir-la en el diàleg, fins que ens semblava que només ens sortia aire net de la boca. La senyora A. havia estat l'únic autèntic testimoni de l'empresa que tiràvem endavant dia a dia, l'únic testimoni del lligam que ens unia i, quan parlava d'en Renato, era com si volgués suggerir alguna cosa a propòsit de nosaltres, passar-nos les consignes d'una relació que havia estat absoluta i incorrupta, tot i que desafortunada i breu. A la llarga qualsevol amor necessita algú que se'l miri i el reconegui, que el valori, si no, s'arrisca a confondre's amb un malentès. Sense la seva mirada ens sentíem en perill.

Al funeral, però, hi vam arribar tard. Estàvem a punt a l'hora, i ens vam entretenir en alguna futilitat, gairebé com si el que ens esperava fos un encàrrec qualsevol. L'Emanuele estava particularment inquiet, capriciós, no deixava de fer preguntes sobre què volia dir exactament anar al cel, sobre la impossibilitat que una persona no tornés mai més. Eren preguntes les respostes de les quals ja coneixia, retrets ficticis amb què donava ales a l'excitació (el primer funeral: no és també una font de torbació per a una criatura?), però nosaltres no estàvem gaire disposats a fer-li costat. L'haviem ignorat.

Durant el trajecte la disgregació familiar es va completar. La Nora m'acusava d'haver triat el camí més llarg i jo vaig començar a fer una llista de les coses inútils a què s'havia dedicat abans de sortir de casa, per exemple maquillar-se, com si a un funeral s'hi hagués d'anar maquillat. Si la senyora A. hagués estat allà amb nosaltres hauria pronunciat una de les sentències de la seva collecció i ens hauria fet callar, però ara esperava, quieta i protegida per la fusta de pi, que comencés la funció.

Vam entrar completament incòmodes a l'església on s'havia reunit més gent de la prevista. De l'homília en vaig sentir poca cosa, neguitós per l'obsessió del cotxe aparcad de pressa i corrents just on el carrer s'estrenyia. M'imaginava un mitjà de transport públic, un d'aquells autobusos que fa el servei de la província, encaixat mentre m'esperava, i els passatgers que n'havien baixat i es preguntaven qui era l'idiota que els impedia el pas, però no em decidia a sortir a comprovar-ho. Ens vam estalviar les abraçades finals perquè no hi havia ningú que poguéssim confortar amb la nostra presència i, potser, érem precisament nosaltres qui preteníem tenir dret al confort.

L'Emanuele volia seguir el taüt fins a la sepultura. Vam pensar que era un caprici, una curiositat estúpida, així que l'hi vam impedir. Una sepultura no és per a nens, i aquella en concret tampoc no era per a nosaltres. Hi ha situacions que s'han de deixar a la intimitat de la família, dels amics de tota la vida i qui érem nosaltres per a la senyora A? Els seus patrons, no gaire més que això. La mort ressitua els rols segons un ordre d'importància formal, apedaça a l'instant els estrips de les regles afectives que ens hem concedit en vida, i poca importància tenia que l'Emanuele fos el més semblant a un nét que la senyora A. hagués tingut mai, i que a nosaltres, a la Nora i a mi, ens agradés considerar-nos els seus fills adoptius. No ho érem.